

Útmutató a portfólió készítéséhez

Osztatlan tanári mesterképzésben tanuló hallgatók részére

Pannon Egyetem

A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet 1. sz. melléklete alapján „*tanárképzésben a záróvizsga része a képzés során készült, a szakmai gyakorlatokat is bemutató és feldolgozó, a tanárjelölt felkészülését, saját fejlődését értékelő dokumentumgyűjtemény, portfólió, amely a tapasztalatok neveléstudományi szempontú, tudományos alaposágú bemutatása, elemzése és értékelése. Bizonyítja, hogy a hallgató képes önreflexióra, a képzés különböző területein elsajátított tudását integrálni és alkalmazni, a munkája szempontjából meghatározó tudományos, szakirodalmi eredményeket, továbbá a tanítás vagy a pedagógiai feladat eredményességét értékelni.*”

Néhány kiindulópont

Az idézett jogszabályból érdemes kiemelni néhány kulcsmondatot, amely megalapozza a portfólió fogalmának értelmezését, a készítés folyamatát, és az értékelését egyaránt.

A portfólió bemutatja a tanárjelöltek tanári pályára való felkészülését.

A felkészülés és a fejlődés útja a tanárképzésben az alábbi **képzési területekhez** kapcsolódik: szaktárgyi képzések, pedagógia/pszichológia tanulmányok, módszertani képzés és gyakorlati képzés. Így a dokumentumgyűjteményhez válogatási lehetőségként értelmezhetők mindazok a dokumentumok, amelyeket a hallgató a teljes képzése során készített. Külön figyelmet kell fordítani arra, hogy a szakmai gyakorlatokat reprezentáló munkák is kerüljenek be a portfólióba, hogy ezáltal is kifejeződjön a tanár tevékenységét jellemző **elméleti és gyakorlati tudás egymást feltételező** lényege.

Továbbá azokat a dokumentumokat érdemes kiválasztani a lehetőségek széles tárházából, amelyek a legmarkánsabban fejezik ki a szerző **tanári tudását, annak fejlődési útját**. Mivel a fejlődési út egyéni, az ezt bemutató portfólió is nagyon **egyedi műfajnak** számít.

A felkészültség bemutatásának útjelzői a kompetenciák.

A tanár tudásának egységes definiálására a **tanári kompetenciákat** fogalmazta meg a szakma és a jogszabály is. Ezek olyan igazodási pontot jelentenek, amelyeket a képzés, a továbbképzések és az életpálya modellhez kapcsolódó eljárások egységesen értelmeznek, jelezve, hogy a **tanári fejlődés is egy egységes folyamat** a pálya egészére nézve. Ebből következik, hogy a kompetenciák más-más szintje (sztenderd) várható el a pálya különböző szakaszain. A kompetenciák az összetevőik által szintén jelzik, hogy az elméleti és gyakorlati tudás szétválaszthatatlan. Minden **kompetencia eleme az ismeret, a képesség és az attitűd**. A rendelet nyolc kompetenciát, nyolc tanári tevékenységterületet határoz meg, amelyhez képest a portfólióban dokumentálni tudjuk, és amihez viszonyíthatjuk saját szakmai szintünket. Így a portfólió dokumentumainak kiválasztásakor az is fontos szempont, hogy lefedjük általuk a nyolc kompetencia területét. (A kompetenciák tartalmának részletesebb kifejtését ld. A tanári kompetenciák c. dokumentumban.)

A hallgató képes önreflexióra, tudásának, tevékenységének elemzésére.

Hogy a portfólió készítésénél valóban összeköttetést teremtsünk annak két síkja; a konkrét dokumentumok és a tanári tudásunk, tevékenységünk bemutatása közt, az **önreflexió eszköze**hez folyamodhatunk. Ennek segítségével a dokumentumban leírt, elbeszélte folyamat mögöttes gondolkodásmódját, indoklását a reflexióban tárjuk fel. Célszerű az elemzéskor pontosan reprodukálni az elgondolásaink, döntéseink logikáját, mert ezáltal válik érthetővé az olvasó számára **tevékenységeink beágyazottsága, igazoljuk általa a tanári tudatosságunkat**. Ennek érdekében az önreflexióban megfogalmazzuk, hogy a dokumentumra nézve mit úgy tettünk, írtunk, szerkesztettünk, terveztünk, vezettünk le, reagáltunk, értékeltünk, stb... ahogy. Mit választhattunk volna még az adott helyzetben megoldásként, miért emellett vagy amellett a lehetőség mellett döntöttünk, mit gondolunk arról, hogy milyen eredményt értünk el, hogy értékeljük azt, mit próbálunk a későbbiekben másképp, miért, stb...? Milyen megoldandó problémával, feladattal szembesültünk, mi okozott fejtörést, stb...?

A tapasztalatok tudományos alapú bemutatása

A reflexiót segíti, minőségét és szintjét növeli, és biztos tudásunkat is igazolja, ha az érvelésünkben **a gyakorlat tapasztalatait a tanult elméletek segítségével vagyunk képesek elemezni**. Ezért a dokumentumok és tevékenységek bemutatását, azoknak a különböző kompetenciákkal való kapcsolatát helyezzük egy megfelelően illeszkedő elméleti keretbe. Az elméleti keretet konkrét források megjelölésével, tudományos munkákkal, **szakirodalmi hivatkozásokkal** szükséges alátámasztani.

A különböző területeken szerzett tudás integrálása

Mivel a portfólió végleges elkészítése a tanulmányok lezárásának egy fontos eleme, lényegéből adódóan szintetizáló jellegű; a képzés összes színterén, az elméleti és gyakorlati tudás egységét dokumentálja. Az előbbi bekezdést folytatva jó, ha az elméleti alapozás nem csupán egy irodalmi hivatkozást tartalmaz, hanem **a különböző kurzusokon tanultakat szintetizáljuk, és erre helyezzük a dokumentum értelmezését**. (Pl. a személyiség fejlődéséről tanultak és tapasztalatok egységben látása vagy a csoportok és közösségek alakulását befolyásoló tényezők összegzése, amit különböző kurzusokon sajátítottunk el, és tapasztaltunk az iskola világában, stb...) Mivel a tanár tevékenysége összetett, munkája során egyidejűleg több kompetenciát is működtet. Ezért a kiválasztott **dokumentumok sem csupán egy kompetenciához** kötődhetnek. Célszerű viszont csak a legközvetlenebb kapcsolatokat definiálni, és elemzés során ezeket igazolni. Így egy dokumentum két, max. három kompetenciát tükrözzön.

A portfólió célja

A *portfólió* célja annak bizonyítása, hogy a hallgató képes a képzés különböző területein elsajátított tudást integrálni és tanári munkájában alkalmazni. Képes a tanulók teljesítményeiről és fejlődéséről, valamint a tanulási-tanítási folyamatról módszeresen gyakorlati tapasztalatokat gyűjteni és a tényszerű adatokat elemezni, következtetéseket megfogalmazni, valamint az eredményeket saját tanári munkájában alkalmazni.

A *portfólió*nak tükröznie kell, hogy a hallgató a szakmai témát szakmódszertani, neveléstudományi és pszichológiai ismereteire támaszkodva az alap- és középfokú oktatás szintjein, illetve a szakképzés vagy a felnőttoktatás céljainak megfelelően képes kidolgozni. Lényeges, hogy a portfólió által láthatóvá váljon a hallgató szakmai fejlődése, és további előrelépési utakat rajzoljon ki a jelölt számára.

A portfólió készítésének folyamata

- anyaggyűjtés

Az anyaggyűjtés bázisát képezheti minden olyan dokumentum, amelyet a hallgató készített, vagy róla készítettek a képzés időszakában, bármely képzési területen (szaktudomány, tantárgy pedagógia, pedagógia/pszichológia, szakmai gyakorlat). Így a dokumentumok széleskörű tárháza sorakoztatható fel.

A portfóliónak min. 7-max. 10 dokumentumot kell tartalmaznia. Kétszakos képzés esetén a dokumentumokban lehetőség szerint tükröződjön mindkét tanári szakterület.

Példák dokumentumtípusra
Órai megfigyelések rögzített változata (irányulhat gyerekre, tanárra, az egész órai tevékenységre)
Szakkikk összegzése, értékelése
A tanulók értékelése (teszt, feleltetés, portfólió stb.)
Egy gyermek fejlődéséről készült esettanulmány
A jelölt tanulászervezésre vonatkozó felfogása, az olvasottakra való hivatkozással
Külső szervekkel való kapcsolat dokumentumai
Számítógépes dokumentumok (internetes keresés eredményei)
Bármilyen terv (óra-, tematikus terv, órán kívüli tevékenység terve)
Bármilyen dolgozat, fogalmazvány, ami a sztenderdekkel (kompetenciákkal) összefügg
Mindenféle értékelés, amelyet a jelölt valamely tanári tevékenységére kapott
Látogatások dokumentumai, beleértve a jelölt szakmai látogatásait és a gyerekekkel tett látogatásokat is
Speciális bánásmódot igénylő gyerekek számára készített egyéni terv
Gyerekekkel, tanárokkal, szülőkkel készített interjúk
Pedagógiai napló (a gyerekek nevének említése nélkül)
Levelezés a szülőkkel
Az információs és kommunikációs technológia alkalmazásának bizonyítékai
Előadáson, konferencián készített jegyzetek reflexiókkal
Megfigyelések jegyzőkönyvei
Évfolyamtársak kritikai észrevételei
A jelölt tanításfilozófiájának kifejtése
Fényképek, képek, videofelvételek
Tanulók portfóliói
A jelölt által olvasott és reflektált öt évnél nem régebbi szakkikkek
Valamely probléma megoldásának leírása
Szakmai szervezetben, bizottságban való részvétel
A jelölt által készített anyagok (taneszköz, poszter)

Falus és Kimmel (2003, 66-68. o.) (A táblázat nem tartalmazza a forrás összes elemét.)

- **válogatás**
A válogatás alapját a 8/2013-as EMMI rendeletben meghatározott tanári kompetenciák alkotják. Célszerű olyan munkákat kiválasztani, amelyek a legerősebb igazoló erővel bírnak az adott tevékenységterületen elért eredményekkel, fejlődéssel kapcsolatosan. Amennyiben egy dokumentum nem igazolja a szakmai fejlődést, akkor sem célszerű a portfólióba elhelyezni, ha a hallgató ahhoz érzelmi szempontból kötődik. Azok a dokumentumok vagy dokumentumrészletek, amelyek nem hordoznak plusz információt a fejlődés bizonyításához, feleslegesek, csak a terjedelmet növelik.
- **reflexió**
Schön (1987) értelmezése szerint a szakértő elméleti és praktikus tudására támaszkodva keretbe foglalja a problémát, és ez alapján képes azt értékelni, döntést hozni, megoldást találni. A reflexió az egyén tudatos cselekvéséhez köthető, ahol a tevékenységeket, döntéseket az egyén jól képes indokolni, ismeri cselekvésének és gondolkodásmódjának jellegzetességeit.
A fentiek alapján tehát fontos, hogy a portfólióban láthatóvá váljon a saját tanári tevékenységre való rákérdezés, annak indoklása, következtetések levonása. Szükséges, hogy az elemzés állításai konkrétan mutassanak rá a dokumentumra vagy annak egy részletére. Ennek segítségével válik valóban igazoló erejűvé a kiválasztott dokumentum a tanári kompetenciára nézve.
- **szerkesztés**
A szerkesztés során a kiválasztott dokumentumokat valamilyen logika szerint sorrendbe állítjuk, és kapcsolatot teremtünk a dokumentumok és az elemző szövegek között. A szerkesztés egyéni sajátosságokat mutathat. Lényeges, hogy a kezdeti kiindulópontok, az egyéni fejlődési terv segítségével írjuk le saját szakmai utunk elsődleges állapotát, majd annak fejlődési ívét követően a képzés során elért eredményeket, végül további célokat is fogalmazzunk meg. Strukturáló elemként fontos szerepe van a tanári kompetenciáknak.

Egy lehetséges felépítés:

Tartalomjegyzék

Bevezetés

(pl. a tanári pálya terén szerzett eddigi tapasztalatok; elvárások a képzéssel szemben; egyéni fejlődési terv, a dokumentum szerkesztésének elvei)

A fejlődési út bemutatása a dokumentumok segítségével, az adott kompetenciára való hivatkozással.

(Fontos: egy dokumentum egy-két kompetencia igazolására szolgálhat, esetlegesen utalhat egy harmadik tevékenységterületre. A dokumentumok és kompetenciák összefüggéseiről ábra vagy táblázat is készülhet.)

Befejezés

(Összegzés, további célok és tervek megfogalmazása, amely szervesen következik az előzetesen leírtakból.)

Irodalomjegyzék

(A portfólióhoz felhasznált irodalomról van szó, amelyet az elemzéshez használtunk. A dokumentumok irodalomjegyzéke természetesen maradhat a dokumentum végén. Mivel a portfólió pedagógiai közlés, a rá vonatkozó hivatkozási szabvány a „Magyar Pedagógia publikációs stílusa”, amely megtalálható az interneten-<http://www.magyarpedagogia.hu/?pid=50>.)

A portfóliót minden félévben a Tanárképző Központ által meghatározott időpontig kell leadni egy PDF formátumú fájlban, emailen elküldve a baum.krisztina@mftk.uni-pannon.hu címre.

- értékelés

A portfólió értékelését a pedagógia/pszichológia és a szak módszertan oktatói végzik, egységes értékelési szempontok szerint.

Az értékelés kritériumai:

Elsődleges értékelési szempontok:

- A portfólióban szemléletesen, világosan megfogalmazott és felmérhető a hallgató tanári tudásának állapota és tevékenységének eredménye.
- A portfólió bemutatja és igazolja szerzőjének tanári fejlődését; ez láthatóvá válik a szerkesztésben és az érvelésben egyaránt.
- A csatolt dokumentumok hitelesek, a megjelölt kompetenciával koherensek, a válogatás tudatos és indokolt.
- A portfólió jellemzője a szakmai tudatosság; a reflexiókban konkrét és alátámasztott állítások szerepelnek, az elemzésben utalás történik a dokumentumokra, azok egy-egy szakaszára.
- Az érvelés szakirodalmi hivatkozással is alátámasztott, a dokumentumok és a kapcsolódó elemzések/reflexiók szerves egységet alkotnak.
- A dokumentum felépítése koherens, logikus.

Formai szempontok:

- A dokumentumok hitelessége igazolt.
- Pontos, szabványos hivatkozásokot tartalmaz, formai szempontból megfelel a Magyar Pedagógia publikációs stílusának.
- Áttekinthető, esztétikus kivitel.

Az útmutató összeállításához felhasznált irodalom:

- A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300008.emm (letöltés: 2017. április 3.)
- Falus Iván és Kimmel Magdolna (2003): *A portfólió*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör, ELTE, BTK, Neveléstudományi Intézet.
- Schön, D. (1987): *Educating the Reflective Practitioner*. Jossey-Bass, San Francisco.